

Сказание о Савитри

Глава 2

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

अथ मद्राधिपो राजा नारदेन समागतः ।

उपविष्टः सभामध्ये कथायोगेन भारत ॥ १ ॥

upa√viś VI P. - садиться; *p.p.* севший, сидевший;
sabhā *f* - дворец; чертоги; зал собраний; общество;
kathā *f* - разговор, беседа; рассказ, повествование; -*yoga - id.*;

ततो ऽभिगम्य तीर्थानि सर्वान्येवाश्रमांस्तथा ।

आजगाम पितुर्वेश्म सावित्री सह मन्त्रिभिः ॥ २ ॥

veśman *n* - жилище, дом; *pl.* чертоги, дворец;

नारदेन समासीनं दृष्ट्वा सा पितरं शुभा ।

उभयोरेव शिरसा चक्रे पादाभिवादनम् ॥ ३ ॥

sam√ās II Ā - сидеть вместе, сидеть;

॥ नारद उवाच ॥

क्व गताभूत्सुतेयं ते कुतश्चैवागता नृप ।

किमर्थं युवतीं भर्त्रे न चैनां संप्रयच्छसि ॥ ४ ॥

ucvan - молодой, юный; *m* юноша; *f* ucvatī молодая девушка;
sam-pra√yam I P. - давать, выдавать замуж;

॥ अश्वपतिरुवाच ॥

कार्येण खल्वनेनैव प्रेषिताद्यैव चागता ।

एतस्याः शृणु देवर्षे भर्ता वै यो ऽनया वृतः ॥ ५ ॥

kārya (*p.n.* от √kar) *n* - дело, работа; намерение; обязанность;
khalu *adv.* - ведь, же; именно, конечно;
preṣ (pra√ṣ, только *caus.*) I P. - приводить в движение; высылать, посылать;

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥

सा ब्रूहि विस्तरेणेति पित्रा संचोदिता शुभा ।

तदैव तस्य वचनं प्रतिगृह्येदमब्रवीत् ॥ ६ ॥

vistara *m* - распространение, множество; *In. adv.* подробно, пространно;

saṃ√cud - I P. *caus.* торопить, приглашать;
prati√grah IX P. - принимать, брать, получать;

॥ सावित्र्युवाच ॥

आसीच्छाल्वेषु धर्मात्मा क्षत्रियः पृथिवीपतिः ।

द्युमत्सेन इति ख्यातः पश्चाच्चान्धो बभूव ह ॥ ७ ॥

śālva *m pl.* - название народа;
dharmātman (dharma-ātman) *bah.* - сознающий свой долг, преисполненный чувства;
ответственности, справедливый, благочестивый;
√khyā (P. II, p.p. khyāta) - рассказывать; смотреть, называть; p.p. названный, знаменитый;
andha - слепой;

विनष्टक्षुषस्तस्य बालपुत्रस्य धीमतः ।

सामीप्येन हतं राज्यं छिद्रे ऽस्मिन्पूर्वैरिणा ॥ ८ ॥

vi√naś (IV P., p.p. vinaṣṭa) - погибать, пропадать, исчезать;
cakṣus *n* - глаз; зрение, взор;
sāmīpya - соседний; *m* сосед;
√har (I P., p.p. hṛta) - брать, отбирать, отнимать, схватывать, уносить, лишать;
преодолевать; держать; нести; получать;
chidra *n* - щель, дыра; пробел, недостаток, слабая сторона;
vairin *m* - враг;

स बालवत्सया सार्धं भार्यया प्रस्थितो वनम् ।

महारण्यं गतश्चापि तपस्तेपे महाव्रतः ॥ ९ ॥

sārdham - вместе с к.-л., с;
pra√sthā I P. - уходить, отправляться; *caus.* отсылать, отправлять; *p.p.* присланный,
посланный;
√tap I P. - печь (о солнце), быть теплым, греть, нагревать; мучить, умерщвлять плоть,
искупать; *pass.* и *caus.* нагреваться, мучиться, совершать аскезу;

तस्य पुत्रः पुरे जातः संवृद्धश्च तपोवने ।

सत्यवानुरूपो मे भर्तेति मनसा वृतः ॥ १० ॥

saṃ√vardh I Ā. - вырастать; *caus.* возвращать, вскармливать, кормить;
anurūpa - соответствующий, подходящий, достойный;

॥ नारद उवाच ॥

अहो बत महत्पापं सावित्र्या नृपते कृतं ।

अजानन्त्या यदनया गुणवान्सत्यवान्वृतः ॥ ११ ॥

aho - ах! увы! о!
bata *ij.* - ох! ах! увы! aho bata - *id.*
rāra - злой, плохой; *n* зло; грех; вред;

guṇavant - преисполненный хороших качеств; добродетельный, полезный;

सत्यं वदत्यस्य पिता सत्यं माता प्रभाषते ।

ततो ऽस्य ब्राह्मणाश्चक्रुर्नामैतत्सत्यवानिति ॥ १२ ॥

बालस्याश्वाः प्रियाश्वास्य करोत्यश्वांश्च मृन्मयान् ।

चित्रे ऽपि विलिखत्यश्वांश्चित्राश्च इति चोच्यते ॥ १३ ॥

mṛnmayā (mṛn-māya) - глиняный; *m, n* сосуд (из глины);

citra - пестрый, цветной; странный; удивительный, вызывающий удивление; *n* картина, живопись;

vi√likh VI P. + citre - писать красками;

॥ राजोवाच ॥

अपीदानीं स तेजस्वी बुद्धिमान्वा नृपात्मजः ।

क्षमावानपि वा शूरः सत्यवान्पितृवत्सलः ॥ १४ ॥

idānīm *adv.* - в настоящее время, сейчас, теперь;

tejasvin - блестящий, прелестный;

buddhimant - умный, мудрый, благоразумный;

kṣamāvant - терпеливый; снисходительный;

śūra - мужественный, отважный; *m* герой; воин;

vatsala - нежный, полный любви, преданный, любитель ч.-л.;

॥ नारद उवाच ॥

विवस्वानिव तेजस्वी बृहस्पतिसमो मतौ ।

महेन्द्र इव वीरश्च वसुधेव क्षमान्वितः ॥ १५ ॥

vivasvant - лучезарный, *nom.pr.* бога солнца;

bṛhaspati *m - nom.pr.* Брихаспати, божественный мудрец, божество благоразумия и красноречия;

matī *f* - мнение, мысль, благоразумие;

vasudhā *f* - земля, почва, страна;

kṣamā *f* - умеренность; терпение, снисходительность, прощение;

anvita (*p.p.* от anv√i) - преисполненный, полный, наполненный, одаренный, снабженный ч.-л.;

॥ अश्वपतिरुवाच ॥

अपि राजात्मजो दाता ब्रह्मण्यश्चापि सत्यवान् ।

रूपवानप्युदारो वाप्यथ वा प्रियदर्शनः ॥ १६ ॥

gūravant - видный, стройный, красивый;

udāra *m* - возвышенный, благородный, прекрасный, прелестный;

priyadarśana (priya-darśana) – красивый на вид, привлекательный;

॥ नारद उवाच ॥

सांकृते रन्तिदेवस्य स्वशक्त्या दानतः समः ।

ब्रह्मण्यः सत्यवादी च शिबिरौशीनरो यथा ॥ १७ ॥

sāṅkṛti - сын Санкрити;
rantideva *m - nom. pr.* царь Рантидева;
śakti *f* - возможность, сила; *-tas Abl.adv.* по возможности, по силам;
dāna *n* - дар, дарение, даяние; пожертвование, щедрость (*-tas Abl.* по щедрости);
śibi *m - nom.pr.* царь Шиби;
auśinara - потомок Ущины;

ययातिरिव चोदारः सोमवत्प्रियदर्शनः ।

रूपेणाप्रतिमो ऽश्विभ्यां द्युमत्सेनसुतो बली ॥ १८ ॥

yayāti *m - nom. pr.* царь Яяти;
arpatima - несравненный, бесподобный, превосходящий;

स दान्तः स मृदुः शूरः स सत्यः संयतेन्द्रियः ।

स मैत्रः सो ऽनसूयश्च धृतिमान्द्युतिमांश्च सः ॥ १९ ॥

√dam (IV P. p.p. dānta) быть кротким, *caus.* укрощать, обуздывать; *p.p.* обузданный, смиренный, смирный, терпеливый;
mṛdu - мягкий, кроткий, тихий, нежный;
maitra - дружеский, дружелюбный; *n* дружба;
anasūya - безропотный;
dhṛtimant - постоянный, с твердым характером;
dyutimant - блестящий, величественный;

नित्यशश्चार्जवं तस्मिन्स्थितिस्तस्यैव च ध्रुवा ।

संक्षेपतस्तपोवृद्धैः शीलवृद्धैश्च कथ्यते ॥ २० ॥

nityaśas *adv.* - постоянно, всегда;
ājāva - прямой; *n* прямота, честность;
sthiti *f* - состояние; постоянство, твердость;
dhruva - продолжительный, постоянный, твердый; *Acc. adv.* положительно, несомненно;
saṅkṣepa *m* - сокращение, итог; *Abl. adv.* (*-ād, -atas*) вкратце, кратко, одним словом;
śīla *n* - поведение, нрав, (хороший) характер; нравственность, добродетель;

॥ अश्वपतिरुवाच ॥

गुणैरुपेतं सर्वैस्तं भगवन्प्रब्रवीषि मे ।

दोषानप्यस्य मे ब्रूहि यदि सन्तीह केचन ॥ २१ ॥

upre (upa√i) II P. - подходить, идти навстречу; *s apas* - купаться; *p.p.* одаренный;

pra√brū II P. - рассказывать, объяснять;
doṣa *m, n* - недостаток; ошибка, промах, вина, грех;

॥ नारद उवाच ॥

एक एवास्य दोषो हि गुणानाक्रम्य तिष्ठति ।

स च दोषः प्रयत्नेन न शक्यमतिवर्तितुम् ॥ २२ ॥

guṇa *m* - качество, свойство; добродетель, достоинство;
ā√kram IV P. - подходить, приближаться; преодолевать, одолевать, овладевать;
наступать на, нападать; приступать;
prayatna *m* - напряжение сил, старание, усердие; *Abl. In. adv.* усердно, с трудом, еле-еле;
śakya - возможный, исполнимый; *Acc. adv.* возможно;
ati√vart I Ā. - проходить, протекать (*o времени*); преодолевать; отвращать, устранять;

एको दोषो ऽस्ति नान्यो ऽस्य सो ऽद्यप्रभृति सत्यवान् ।

संवत्सरेण क्षीणायुर्देहन्यासं करिष्यति ॥ २३ ॥

prabhṛti *f* - начало; -prabhṛti *adv.* начиная с;
saṃvatsara *m* - год;
√kṣi P. I; V; IX - уничтожать, истреблять; заканчивать; уменьшать;
āyus *n* - жизнь, долгая жизнь, продолжительность жизни;
dcha *m, n* - тело;
nyāsa *m* - оставление;

॥ राजोवाच ॥

एहि सावित्रि गच्छ त्वमन्यं वरय शोभने ।

तस्य दोषो महानेको गुणानाक्रम्य च स्थितः ॥ २४ ॥

śobhana - блестящий; красивый, прекрасный; *n* счастье; добродетель;

यथा मे भगवानाह नारदो देवसत्कृतः ।

संवत्सरेण सो ऽल्पायुर्देहन्यासं करिष्यति ॥ २५ ॥

satkṛta - уважаемый; deva-satkṛta богоугодный;
alpa - маленький, *adv.* немного;

॥ सावित्र्युवाच ॥

सकृदंशो निपतति सकृत्कन्या प्रदीयते ।

सकृदाह ददानीति त्रीण्येतानि सकृत्सकृत् ॥ २६ ॥

sakṛt *adv.* - один раз, однажды: sakṛt sakṛt только один раз;
aṃśa *m* - часть, доля; наследство;

दीर्घायुरथ वाल्पायुः सगुणो निर्गुणो ऽपि वा ।
सकृद्धतो मया भर्ता न द्वितीयं वृणोम्यहम् ॥ २७ ॥
मनसा निश्चयं कृत्वा ततो वाचाभिधीयते ।
कर्मणा क्रियते पश्चात्प्रमाणं मे मनस्ततः ॥ २८ ॥

manas *n* - мысль, ум; дух, душа; сердце;
niścaya *m* - твердое решение; убеждение, уверенность;
niścayaṃ √kar VIII U. - принимать решение;
vāc *f* - речь; слово; звук; высказывание; язык;
abhi√dhā III P. - сообщать; говорить; называть, сказать;
pramāṇa *n* - размер; мера, мерило, критерий; правило, норма, авторитет;

॥ नारद उवाच ॥

स्थिरा बुद्धिर्नरश्रेष्ठ सावित्र्या दुहितुस्तव ।
नैषा वारयितुं शक्या धर्मादस्मात्कथंचन ॥ २९ ॥

śreṣṭha (*spv. om śtī*) - превосходный, самый красивый, наилучший, необыкновенный;

नान्यस्मिन्पुरुषे सन्ति ये सत्यवति वै गुणाः ।
प्रदानमेव तस्मान्मे रोचते दुहितुस्तव ॥ ३० ॥

√ruc (*Ā. I, p.p. rucita*) - блеснуть; нравиться, казаться;

॥ राजोवाच ॥

अविचाल्यमेतदुक्तं तथ्यं च भवता वचः ।
करिष्याम्येतदेवं वै गुरुर्हि भगवान्मम ॥ ३१ ॥

avicālya - непоколебимый, твердый;
tathya - верный; *n* правда;

॥ नारद उवाच ॥

अविघ्नमस्तु सावित्र्याः प्रदानं दुहितुस्तव ।
साधयिष्याम्यहं तावत्सर्वेषां भद्रमस्तु वः ॥ ३२ ॥

avighna - беспрепятственный; *n* беспрепятственность; успех;
√sādh I P., V P. - приобретать; *caus.* достигать цели, совершать, осуществлять
(*намерение*); отправляться в путь, уходить;
bhadra - добрый, счастливый; *voc.* друг мой, добрейший, милый; *n* благо, счастье;
bhadraṃ te (*vas*) благо тебе (вам) будьте здоровы! прощайте!

॥ मारुण्डेय उवाच ॥

एवमुक्त्वा समुत्पत्य नारदस्त्रिदिवं गतः ।

राजापि दुहितुः सज्जं वैवाहिकमकारयत् ॥ ३३ ॥

samutpat (sam-ud√pat, I P.) - подниматься, возноситься; исчезать; вспархивать;
sajja - готовый, натянутый (о луке)
vaivāhika - свадебный; n свадьба.

॥ इति महाभारते सावित्र्युपाख्याने द्वितीयः सर्गः ॥